

KÜLTÜREL PEYZAJ BAĞLAMINDA YALVAÇ İLÇESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Evaluation of Yalvac District in the Context of Cultural Landscape

Hicran Hanım HALAÇ*
Esra ŞAHİN*

ÖZ

Kültürel peyzaj dağlar, ovalar, akarsular, vadiler, göller gibi doğal peyzaj alanlarının insanlar tarafından kendi yaşam biçimlerine uyarlanmasıyla oluşmaktadır. Ülkemizde kültürel peyzaj alanında değerlendirilebilecek pek çok alan vardır. Bu alanlardan biri olan Yalvaç ilçesi taşıdığı zengin kültürel peyzaj öğeleriyle ve köklü bir tarihe sahip olmasıyla bu çalışmaya konu olmuştur. Bu çalışmadaki amaç; Yalvaç ilçesinin Dünya Kültürel Peyzaj Listesi'ne dâhil edilebilmesi için farkındalık oluşturmaktır. 2012 yılında geleneksel yaşamını sürdürmeye devam ederek Cittaslow şehir seçilen ilçenin; yöre halkı, yerel kuruluşlar ve kültürel peyzaj alanındaki uzmanların iş birliğiyle kültürel peyzaj listesine girmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmanın kapsamını Yalvaç ilçe merkezi oluşturmakta olup ilçe sınırları dışında kalan kültürel peyzaj öğelerine sonuç bölümünde değinilmiştir. Yöntem olarak, tespit edilen kültürel peyzaj öğeleri literatür taramasıyla tanımlanmaya çalışılmış, gözlem yöntemiyle kültürel peyzaj öğeleri yerinde tespit edilerek fotoğraflanmış ve genel hatlarıyla konu başlığı ile olan ilişkisi açıklanmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak ise tarihi kent dokusu ve asırlık ağaçlarıyla bütün olarak değerlendirilen ilçe merkezinin tescilli kültürel peyzaj alanı listesine dâhil edilmesi için yöre halkı, alanında uzman kişiler, üniversite ve yerel kuruluşlarla birlikte adım atılması gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Anahtar Sözcükler: kültürel peyzaj, koruma, anıt, kültür, Cittaslow.

ABSTRACT

Cultural landscape is formed by adapting natural landscape areas such as mountains, plains, streams, valleys and lakes to their own lifestyles by people. There are many areas that can be evaluated in the field of cultural landscape in our country. Yalvac district, which is one of the areas, has been the subject of this study with its rich cultural landscape elements and having a deep-rooted history. The purpose of

* Prof. Dr., Eskişehir Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Eskişehir/Türkiye. E-posta: hhhhalac@eskisehir.edu.tr. ORCID: 0000-0001-8046-9914.

* Yüksek Lisans Öğrencisi. Eskişehir Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Eskişehir/Türkiye. E-posta: sahinesra.mim@gmail.com. ORCID: 0000-0002-7688-4338.

this study is to raise awareness for Yalvac district to be included in the registered Cultural Landscape in the World Heritage List. Continuing its traditional life in 2012, the district was chosen as the city of Cittaslow; it is aimed to enter the cultural landscape list with the cooperation of local people, local organizations and expert in the field of cultural landscape. The scope of this study is the Yalvac district center and the cultural landscape elements outside the district borders are mentioned in the conclusion section. As a method, the identified cultural landscape elements were tried to be defined by literature review, the cultural landscape elements were determined and photographed on-site with the travel-observation method, and the relationships with the subject title was tried to be explained in general terms. As a result, it was emphasized that the district center, which is evaluated as a whole with its historical urban texture and centuries-old trees, should be taken together with the local people, expert in the field, universities and local organizations in order to be included in the list of registered cultural landscape areas.

Keywords: cultural landscape, conservation, monument, culture, Cittaslow.

Giriş

Kültürel peyzaj, Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN) tarafından “Kültürel ve doğal kaynakları bu bağlamda yaban hayatı ve evcil hayvanları içeren, tarihi bir olay ve bir etkinlikle birlikte olan ya da çeşitli kültürel ve estetik değerler sergileyen coğrafi alanlar” (Madran ve Özgönül, 2005) olarak tanımlanmıştır. Ülkemizde kültürel peyzaj kavramı üzerine farkındalık gelişmiş düzeyde değildir. Yeni ortaya çıkmaya başlayan bu kavram için farkındalık oluşturabilmek ve kamuoyunu bilinçlendirmek gerekmektedir.

Ülkemizde kültürel peyzaj listesine girebilecek pek çok alan vardır. Bu bağlamda Isparta'nın tarihi çok eskilere dayanan Yalvaç ilçesinin kültürel peyzaj öğelerinden hangi ölçütleri taşıdığı araştırılmıştır. Yalvaç ilçesinin bu çalışma için seçilmesinin sebebi; kültürel ve doğal varlıkları, anıt ağaçları, fosil yatakları (köylerinde bulunan), somut ve somut olmayan kültürel değerleriyle bir bütün olarak önem arz etmesinden dolayıdır. Yalvaç, bir alanın kültürel peyzaj bölgesi olarak seçilmesi için gerekli olan çoğu ölçütü taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı; daha önce kültürel peyzaj özellikleri değerlendirilmemiş olan Yalvaç'ın taşıdığı birçok kültürel peyzaj kriterini irdelemek, ilçenin UNESCO Dünya Kültürel Peyzaj Listesi'ne dâhil olabilmesi amacıyla farkındalık oluşturmaktır. Çalışma kapsamını Yalvaç ilçe merkezi oluşturmaktadır. İlçe merkezinin dışında kalan alanlarda da kültürel peyzaj ölçütlerini taşıyan kısımlar vardır. 2012 yılında Cittaslow (sakin şehir) seçilmiş Yalvaç ilçesinin tarihi gelişimi incelenmiş, günümüzde de doğaya duyarlı bir gelişme sağladığı bu sayede anlaşılmıştır. Geleneksel el sanatlarıyla, tarihi

çevre dokusuyla, doğaya duyarlılığın göstergesi anıt ağaçlarıyla, geleneksel Anadolu evleri ve anıtlarıyla Yalvaç, önemini ve değerini korumaktadır. Bu kapsamda korunan ve korunması gerekli olan öğelerle, Yalvaç'ın UNESCO tescilli kültürel peyzaj listesine alınması gerekliliği üzerinde durulmuştur.

1. Kültürel Peyzaj Kavramı

Kültürel peyzaj, kültür gruplarının doğal yaşam alanlarıyla bağlantılı oluşturduğu maddi peyzaj alanlarıdır. Bu açıdan kültürel peyzajın, kültür ve coğrafyayı birleştiren kültürel coğrafyanın kapsadığı bir alan olduğu söylenebilir (Çetin, 2010: 182). Fiziki coğrafya temellerini oluşturan dağlar, nehirler, ovalar ve beşeri coğrafyanın temellerini oluşturan yollar, sınırlar, binalar, parklar ve anıtlar bir bütün şeklinde kültürel peyzaj öğelerini oluşturmaktadır (Wallach, 2005: 1). Aynı zamanda yaşayan toplumun yaşatmaya devam ettiği gelenek göreneklere, korunan ve sahip çıkılan alanlar, nesli tükenmekte olan hayvan varlığı, çeşitli yerleşim bölgeleri kültürel peyzajın elemanlarından bazılarıdır.

Kültürel peyzaj kapsamında değerlendirilen bazı alanlar biyolojik çeşitlilik içeren ve koruma altına alınan alan kullanımının çeşitli kriterlerini taşıyan, diğerleri; güçlü inançlara, sanatsal ve geleneksel yapıya sahip toplulukların zihninde ilişkilendirilir ve insanların doğa ile doğaüstü ilişkisini somutlaştırır (Tablo 1). İnsanlar ve çevreleri arasındaki büyük etkileşimleri sürdürmek ve şekillendirmek, yaşayan geleneksel kültürleri korumak ve kaybolanları ortaya çıkarmak için “kültürel peyzaj” olarak adlandırılan bu alanlar Dünya Mirası Listesi'ne alınmıştır. Kültürel peyzajlar toplumların yaşadığı çevrede bıraktıkları somut izlerdir. Yerleşilen her alanda doğal peyzaj kültürel peyzaja dönüşmüştür ve her kültür kendi izini yaşadığı çevreye yansıtmıştır. Peyzaj kültürün bir yansımasıdır ve kültürel peyzaj ortak kimliğimizi oluşturur (Arı ve Köse, 2005: 8). Türkiye'de kültürel peyzaj çalışmalarına önem verilerek 2003 yılında 25181 sayılı Resmi Gazete'de Avrupa Peyzaj Sözleşmesi olarak yürürlüğe girmiş olan sözleşme yayınlanmıştır. Bu sözleşmede kültürel peyzaj, “insanlar tarafından algılandığı şekliyle, karakteri doğal ve/veya insani unsurların eylem ve etkileşimleri sonucu oluşan bir alan” (URL-1) şeklinde tanımlanmıştır.

Kültürel peyzaj kavramı, kültürel miras alanlarını da içinde barındırmaktadır. Sit alanları, tarihi ve arkeolojik alanlar, anıtlar, ören yerleri kültürel miras öğeleridir (Çetin, 2010: 2). Yerli ve yabancı turistlerin kültürel miras öğelerini öğrenme ve görme amacıyla yaptıkları geziler kültürel turizmi oluşturur. Kültürel turizm sadece gezip görme olarak değerlendirilmeyip

ziyaret edilen bölgelerin kültürel yaşamına daha aktif katılım sağlamaktır (Richards, 2001: 7). Kültürel turizm bu nedenle kültürel miras alanlarını yaşatma ve kültürel peyzajı koruma, farkındalığı artırma adına katkı sağlayan bir faktördür.

Coğrafi olarak sınırlanabilen alan	Doğal, politik, sosyal ya da diğer tanımlanabilen sınırlarla belirlenebilen alan
Zaman içinde değer kazanmak	Değer; bir insan veya insan topluluğuyla bağlantılar ya da bir olay veya hareketle ilişkiler sonucunda edilebilmektedir.
Doğal	Fiziksel çevre ve bunların süregelen değişimler üzerindeki etkisi
Kültürel	Çevre ve insan arasındaki ilişkiler ya da insanın çevre üzerindeki etkisi
Görsel	Bir uzman ya da sıradan bir insan tarafından görsel olarak algılanan peyzaj
Anlamsal	Bir birey ya da topluluk tarafından anlam kazanan peyzajlar

Tablo 1. Kültürel Peyzaj Sınıflandırması (Kıvrak, 2011: 10).

Kültürel peyzaj örnekleri aşağıda verilmiştir:

Dünya'dan Örnek: Organik olarak oluşmuş peyzaj alanıyla insanlar tarafından bilinçli olarak tasarlanan peyzaj alanının birleşimi olarak ortaya çıkan Bamiyan Vadisi Afganistan'da yer almaktadır. Organik olarak gelişmiş peyzaj alanlarından, sürekliliği olan peyzaj alanlarına dâhil olan (URL-15) Tokay Şarap Bölgesi Macaristan'da bulunmaktadır. Peyzaj alanlarının tarihi yapılarla bütünleşmesiyle oluşan bu alanlar dünyadaki tescillenmiş kültürel peyzaj listesinde yer almaktadır.

Fotoğraf 1-2. Bamiyan Vadisi (URL-2). Tokay Şarap Bölgesi (URL-15).

Türkiye'den Örnek: Yöresel peyzaj, zamanla kendiliğinden gelişim gös- teren, biri tarafından oluşturulmamış olan ama yöreye ait kimliği oluşmuş olan peyzajdır. Mardin-Midyat ve Nevşehir-Göreme Vadisi bu peyzaja örnektir. Yöresel peyzajları biçimlendiren temel etmen, yaşam biçimidir. Aynı zamanda Göreme Vadisi'nde arkeolojik alan, jeolojik oluşumlar ve kutsal

alan bulunmasından kaynaklı olarak bu alan etnografik peyzaja da dahil olmaktadır (URL-15).

Fotoğraf 3-4. Göreme Vadisi (URL-3). Mardin Midyat Bölgesi (URL-4).

2. Kültürel Peyzaj Ölçütleri

UNESCO'nun "Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention"da [Dünya Mirası Sözleşmesinin Uygulanmasına Yönelik Operasyonel Kılavuzlar] yayınladığı kültürel peyzaj ölçütlerinde, genel hatlarıyla bir alanı hangi kriterleri taşıdığına göre kültürel peyzaj kategorisinde değerlendirilebileceği görülmektedir:

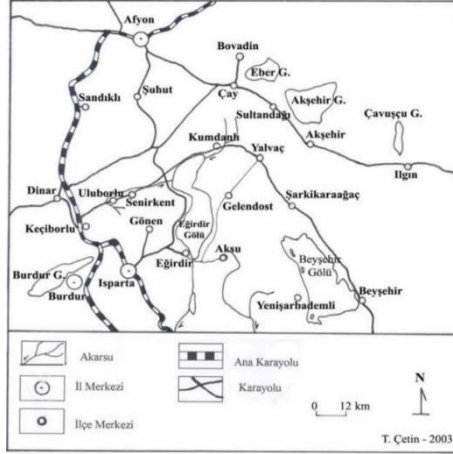
Taşınmaz Kültür Varlığı İçermesi	Kültürel Varlık İçermesi	Fosil Yatağı İçermesi
Özel Tarım Türlerine Konu Olması	Özel Jeolojik Oluşumlar	Özel Bitki Türlerinin Yer Alması
Biyolojik Çeşitlilik	Ender Olmak	Estetik Değer Taşımak
Kaybolmaya Yüz Tutmak	Doğa Tarihinde Simgesi Olması	Çevredeki Yaşamdan Referans Almak

Tablo 2. Kültürel Peyzaj Kriterleri (URL-15).

3. Yalvaç İlçesi

Ülkemizde birden fazla "sakin şehir" ilan edilen yer vardır. Bunlardan biri olan Yalvaç, 2012 yılında Cittaslow listesine girmiştir. "Citta" İtalyanca "şehir", "slow" İngilizce "yavaş" demektir. Şehirlerde yöresel özelliklerin ve kent estetiğinin korunması ve yaşatılması, çevre kirliliğinin önüne geçilmesi ve yöresel yemeklerin tanıtılmasıyla ilgili kriterler Cittaslow seçilmeden önce değerlendirilen kriterlerdendir (Çolak, 2019: 80). Isparta'nın bir ilçesi olan Yalvaç geçmişte işlek yolların orta noktasında bulunmaktadır. Çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yapmış olan ilçe geleneksel el sanatlarını yaşatmaya devam eden ve yaşanan çevreye saygı gösteren bir bölgedir. Tarih öncesi dönemlerden günümüze kadar çeşitli uygarlıkların bırakmış olduğu izler ilçede mevcuttur (Özmen vd., 2017: 145).

Isparta ilçesi olan Yalvaç Sultan Dağları'na yakın bir alanda konumlanmıştır. İlçeyi bir taraftan Şarkikaraağaç ve Gelendost ilçeleri, bir taraftan Afyon Çay ilçesi, diğer taraftan da Akşehir çevrelemektedir. Denizden yüksekliği 1100 metredir. İlçede Hoyran Gölü dışında başka göl yoktur. Akköprü ve Sel çayları ilçe sınırlarının içinden geçmektedir (URL-10).

Şekil 1. Yalvaç İlçesi Lokasyon Haritası (Çetin, 2003: 2).

Isparta'nın en büyük ilçesi konumunda olan Yalvaç 1935 yılında 8347 nüfusa sahiptir. 1950-2000 yıllarında nüfus %431 oranında artmış, 101.608 olarak tespit edilmiştir. Bu nüfusun %34,8'i (35316) şehir merkezinde yaşamaktadır (Çetin, 2003: 4). 2012 yılında Cittaslow birliğine üye olan ilçe yıllar içinde göç vermiştir. 2012 yılında 52.223 olarak belirlenen nüfus, 31 Aralık 2021 tarihli TÜİK verilerine göre toplam 46.177 nüfusa sahiptir. Bu nüfusun 22.124'ü ilçe merkezinde yaşamaktadır (URL-6). "Sakin/yavaş şehir" anlamına gelen Cittaslow küreselleşmenin getirdiği hızlı değişim ve dönüşüme engel olmaya çalışan bir harekettir (Çolak, 2019: 88). Kültürel değerleri korumaya ve sahip çıkmaya önem veren bu hareket bölgeyi hızlı şehirleşmenin getirdiği olumsuzluklardan korumayı amaçlamaktadır. Ayrıca bir bölgenin Cittaslow'a üye olabilmesi için nüfusunun 50.000'in altında olması gibi bir kriter mevcuttur (URL-7). Yalvaç Cittaslow listesine 52.223 nüfusla dâhil olmuştur.

Yalvaç hakkındaki bulgular, yapılan kazı çalışmalarıyla Tokmacık Köyü'nde ortaya çıkartılmış olan fil, gergedan, at fosillerinden yola çıkarak 8 milyon yıl öncesinde yaşam izleri olduğunu göstermektedir. Daha sonra Pisidia adı verilen bu bölgede çeşitli uygarlıklar yaşamıştır. Bölgedeki en parlak dönem Roma dönemine tekabül etmektedir (Karaman, 1991: 34). Milattan sonraki dönemde Hristiyanlığın yayılmasıyla bu bölge Bizans'ın

hüküm sürdüğü dönemde dini açıdan merkez haline gelmiştir. Daha sonraları çeşitli savaşlar geçiren bu kent harabeye dönmüştür. Tekrar canlanacağı dönem, Selçukluların Miryakefalon Savaşı'ndan sonra hüküm sürmeye başladığı dönemdir. Bu savaştan sonra Türkler bu bölgeye yerleşmiş ve yeniden hâkimiyet kurmayı başarmışlardır. Büyük Selçuklu Devleti'nin Moğol istilasına uğramasıyla beylikler ortaya çıkmıştır. Bu bölgede hüküm süren beylik Hamitoğulları beyliğidir ancak Osmanoğulları'nın güçlenmesiyle süreç içinde Osmanoğulları himayesine girmiştir (Köstüklü, 1993: 19). Osmanlılar Anadolu'ya birçok sivil ve anıt yapılar inşa etmiştir. Anadolu'daki bu kentlerden biri de Yalvaç'tır. Günümüze ulaşabilmiş Anadolu konutları, hamam, cami yapıları Osmanlı Dönemi'nin izlerini taşımaktadır. Bu dönemde Isparta sancağı olan bu bölge daha sonraki yıllarda farklı illerin sancaklarına bağlanmıştır ve 1840 yılında kaza olarak ilan edilmiştir (URL-8). 1864 yılında belediye teşkilatı oluşturulmuş ve Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle Isparta'ya bağlanmıştır (URL-9). İlçe, günümüzde de geçmişte olduğu gibi, önemini korumaktadır. Geleneksel el sanatlarının bugüne kadar yaşatılması, kültür, turizm ve tarım gibi alanlarda sürekli gelişim halinde olması ilçe için önem arz etmektedir. "Yalvaç" ismi bölgeye ilk yerleşen Oğuz boylarından olan Yalvaçlılardan gelmektedir. Kelime anlamı "resul" demektir (URL-10).

Bulunduğu coğrafi konum sebebiyle Yalvaç'ta hâkim bir iklim yoktur; ilçe karasal iklim ve Akdeniz iklimi özelliklerini yer yer taşımaktadır. İlimden kaynaklı olarak bitki örtüsü çam, ardıç ve maki bitkilerinden çeşitli ağaçlar şeklindedir. Kuzeydoğu rüzgârı olan poyraz, en belirgin hissedilen rüzgârdır. Kış aylarında daha çok yağış almaktadır (URL-5). İlçedeki maki bitki örtüsünden olan çam, meşe ağaçlarının anıt ağaç kategorisinde olanları da mevcuttur.

4.Yalvaç İlçesinin Taşıdığı Kültürel Peyzaj Ölçütleri

Yalvaç'ta araştırma konusu olan kültürel peyzaj öğeleri, gerekli literatür taramalarıyla, yerinde yapılan gözlemlerle listelenmiş ve tablo haline getirilerek incelenmiştir:

Taşınmaz Kültür Varlıkları	Anıtlar (Devlethan Camisi, Yeni (Hamidiye) Cami, Leblebiciler Camisi, Eski Hamam, Yeni Hamam, Eski Deri Fabrikası, Bacalar) Arkeolojik Sitler (Pisidia Antik Kenti, Men Kutsal Alanı) Geleneksel Anadolu Evleri
----------------------------	---

4.1. Taşınmaz Kültür Varlıkları

4.1.1. Anıtlar

Devlethan Camisi: Yalvaç'ın merkezi olarak bilinen Çınaraltı mevkiine yakın bir konumdadır. Dört cephesi açıktır ve çevresinde hamam, medrese ve çınar altı olması Selçuklular döneminin yerleşim tarzını ortaya koymaktadır (Kilinç vd., 2019: 205). II. Kılıçarslan'ın kardeşi Devlethan için yaptırılan bu caminin yapılış tarihi ve mimarı herhangi bir literatürde yer almamaktadır (URL-12). Yapı malzemesi olarak yakın çevrede bulunan kesme taşlar ve bu taşları birleştirici özellikte olan kireç içerikli derz malzemesi kullanılmıştır. Aynı zamanda antik dönemden kalan devşirme taşlar caminin beden duvarında kullanılmış olup bu taşlar mermer bloklar ve yazıtlar şeklindedir. Yapıya üç farklı giriş vardır. Ana girişi kuzey cephesinde olmak üzere diğer girişler daha küçüktür ve doğu, batı cephelerine yerleştirilmiştir (URL-14). Caminin iç mekânında enine doğru uzanan üç sütunun sıralanmasıyla yapı dört farklı nefe ayrılmıştır. Kıрма çatılı olan yapının bir minaresi vardır ve mihrap ve minberi gösterişli öğeler kullanılmadan inşa edilmiştir (URL-12). Yapının cephelerinde üstte ve altta olmak üzere iki sıra şeklinde pencereler yerleştirilmiştir. Bu pencereler kemerlidir ve kemer dolgusu tuğladan oluşmaktadır. Yapının doğal ışık almasını sağlayan bu pencereler dikdörtgen biçimde tasarlanmıştır (URL-14).

Yeni (Hamidiye) Cami: Çınaraltı Meydanı'ndan Devlethan Camisi istikametinde ilerleyince karşımıza çıkan bu cami meydanın kuzeybatısında konumlanmıştır. Caminin yapım tarihi 1912'dir ancak mimarı literatürde geçmemektedir (URL-13). Yapıda malzeme olarak moloz taş ve taşları birleştirme amacıyla kireç ve katkı maddeleriyle oluşturulan Horasan harcı kullanılmıştır. Takriben kare planı olanı camide kubbeyi taşıyan dört sütun vardır. Tek minarelidir ve kıрма çatıyla örtülüdür. Devlethan Camisi de olduğu gibi mihrap ve minberi yalın olarak tasarlanmıştır. Bezemeler daha çok kubbede kullanılmıştır (URL-14). Cami avlusunda şadırvanı ve oturma alanları bulunan, peyzaj öğeleri ile oluşturulmuş bir park mevcuttur. Yapının iç mekânına ulaşmak için üç farklı kapı yapılmıştır. Ana giriş kapısı kuzey cephesindedir, diğer kapılar ise doğu batı cephelerine konumlandırılmıştır. Doğal ışığı alabilen iki kat şeklinde dizilmiş pencereler mevcuttur. Mihrap ve minber yine sade bir tasarımla oluşturulmuştur (URL-13). Bu yapıda barok süslemelerin yer aldığı bölümler vardır. Bunlara örnek olarak kapı ve pencere sövelerinde sütun başlığı ve mihrap gibi mimari öğelerde bulunmaktadır. Yapının kubbesinde bulunan nakışlar son yapılan onarımda yenilenmiştir (Isparta Valiliği, 2010: 292).

Leblebiciler Camisi: 19. yüzyılda inşa edildiği literatüre geçmiş olan bu yapı Leblebiciler Mahallesi'nde bulunmaktadır. Osmanlı'nın son dönemlerinde inşa edilen benzer camiler hakkında bilgi edinebilmeyi sağlar (Hürmüzlü vd., 2019: 288) Devlethan Camisinde olduğu gibi bu yapıda da devşirme malzemeler kullanılmıştır. Yakın devirlerde eklenen yapının planında olmayan eklentiler mevcuttur. Ana girişi çift kanatlı kapıyla doğu girişinden olan yapı kagir yapım tekniğiyle inşa edilmiştir. Kapı üzerinde Arap harfleriy-le yazılar bulunmaktadır. Kıрма çatıdır, geniş çatı saçakları vardır ve çatı Marsilya kiremidiyle kaplanmıştır (Isparta Valiliği, 2010: 295). Caminin bir minaresi vardır, minare kare kaideli olup çokgen köşeli olup silindirik gövde şeklinde devam etmektedir. Sekizgen olan pabucun köşelerinde sivri kemerli nişler bulunmaktadır. Camide ibadet alanına girince yukarda kadınlar mahfili bulunmaktadır. Mihrabın yüzeyi dışarıya taşmış şekildedir ve yuvarlak kemerlidir (Hürmüzlü vd., 2019: 288). İbadet mekânının üstü bir kubbeyle örtülmüş ve bu kubbe dört sütunla taşınmıştır. Kubbenin iç kısmına kalemışı motifler işlenmiştir. İç mekânda harimin üzeri dört ahşap sütun tarafından taşınan bir kubbe ile örtülüdür. Kubbe içi bitkisel bezemeli kalemışı ile süslüdür (Isparta Valiliği, 2010: 295). İki kat şeklinde doğal ışık alan pencereler mevcuttur. Alt kattaki pencereler demir kafesli ve dikdörtgen formludur. Üst kat pencereleri daha basık biçimde tasarlanmış, iki kanat şeklinde oluşturulmuştur. Şadırvanı yoktur, bunun yerine doğu duvarında iki adet çeşme bulunmaktadır (Isparta Valiliği, 2010: 295). Yapıda muhdes eklentiler olduğu görülmektedir. Yakın zamanda onarım görmüştür.

Fotoğraf 5-7. Devlethan Camisi, Hamidiye Camisi, Leblebiciler Camisi (Yazarlar Arşivi)

Eski Hamam: Geleneksel Türk hamamı olarak aynı dönemdeki hamamlara benzer özellikte inşa edilen ve Osmanlı Hamamı olarak da literatürde geçen bu hamam harabeye dönmüş durumdadır ve onarılması gerekmektedir. Mimari plan olarak soğukluk, sıcaklık, külhan gibi bölümleri bulunmaktadır. Yapı Kaş Mahallesi'nde yer alır (Kilingç vd., 2019: 206). Bölgede var olan Antik Kent'in mimari elemanları çevredeki çoğu yapıda kullanılmıştır. Bu yapılardan biri olan Osmanlı Hamamı'nda soyunmalık kısmının alt katın-

da devşirme malzemeler kullanılmıştır ve işlevinden dolayı iç bölümüne su geçirmeyen siva uygulanmıştır. Üst katı da sıvasız olması sebebiyle cephe- den okunabilen kerpiç malzemeden oluşmaktadır. Katlar arasında ulaşımı sağlamak amaçlı ahşap merdiven tasarlanmıştır (Isparta Valiliği, 2010: 304). Yapı kubbeli olmakla beraber üç ayrı kısımdan oluşmaktadır. İlk kısım soyunmalık kısmı, ikinci kısım sıcaklık ve ılıklik mekânları, son kısım ise odunluk ve külhan kısımları şeklindedir (Kiliç vd., 2019: 206). Soyunmalık kısmına giriş sokağa cephele olan alandan yapılmaktadır. İlk kısım olan so- yunmalık alanında kare biçimli plan mevcuttur ve hamamın çatısı Marsilya kiremitle örtülmüş topuz şeklide çatıdan oluşmaktadır (Isparta Valiliği, 2010: 304). Yapı devşirme malzemelerin yanı sıra üst katlarda kerpiç mal- zeme kullanılarak inşa edilmiştir. Osmanlı hamamlarındaki benzer aydın- latma şekli bu hamamda da uygulanmıştır. Kubbenin tavanına eklenmiş dairesel fildişi gözlerle doğal ışıktan yararlanılmak istenmiştir (Isparta Vali- liği, 2010: 304).

Yeni Hamam: Bu hamam 19. yüzyılda inşa edilmiştir. Özgünlüğünü kay- betmiştir ancak geçirdiği değişimler ve onarımlarla orijinal işleviyle kulla- nılmaya devam etmektedir (URL-10).

Eski Deri Fabrikası: Yalvaç ilçe merkezi sınırlarında kalan, Hisarardı Kö- yü'ne ulaşılan yolun üzerinde kalmış olan bu fabrika Cumhuriyet'in ilk yıllarında devlet desteğiyle kurulmuş fabrikalardan biridir. İlçe, Selçuklulardan bu yana dericilik adına önemli çalışmalar kat etmiştir. Pisidyâ Antik Kenti'ne yakın mesafede bulunan bu fabrikanın bacası tescillenmiş yapılardan biridir (URL-13). Yapı, o dönemki siyasi ilişkilerden kaynaklı Alman mimarisi yansı- tılarak inşa edilmiştir. Dikdörtgen bir plana sahiptir ve kırma çatılıdır. Dev- şirme malzeme kullanımı bu yapı için de geçerlidir, temelinde taş malzeme kullanılmıştır. Pencerelerde, köşelerde ve kapı kenarlarında tuğla malzeme kullanılmıştır (Isparta Valiliği, 2010: 308). Yapı planı dikdörtgendir ve duvar kalınlıkları da 75 cm olup taşınmaz üzerine konumlanmıştır. Yakın dönemde, fabrikanın iç mekânında otel inşaatı başlamıştır. Bu otel betonarme malzeme- den inşa edilmeye başlanmış ancak inşaatı yarım bırakılmış, geriye be- ton iskelet kalmıştır (URL-13). Fabrika iki kattan oluşmakta olup, iki kata da sıralı pencereler yerleştirilmiştir. Sık aralıklarla yerleştirilmiş basık kemerli pencereler iç mekânı aydınlatmaktadır. Yapının çatısı günümüzde mevcut değildir, güneydoğu duvarı da benzer şekilde yıkılmış durumdadır (Isparta Valiliği, 2010: 308).

Fotoğraf 8-9. Eski Hamam, Eski Deri Fabrikası (Yazarlar Arşivi)

Bacalar: Yalvaç ilçesinde toplam 4 adet fabrika bacası bulunmaktadır. Bunlardan 1 tanesi deri fabrikası bacası, geri kalan 3'ü tuğla/kiremit fabrikalarının bacalarıdır (Şimşek Tolacı ve Karagöz, 2020: 48). Bu bacalar silindirik ve yukarıya doğru daralan mimari özelliklere sahiptir. Dolu harman tuğlasından yapılmış olan bacalar yer yer metal kasnaklarla çevrilmiştir (URL-13). Bu bacalar 2007 ve 2008 yıllarında Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü tarafından tescillenmiştir (Şimşek Tolacı ve Karagöz, 2020: 48).

Fotoğraf 10-12. Baca Yapıları (Yazarlar Arşivi)

4.1.2. Arkeolojik Sitler

Pisidia Antik Kenti: İlkçağda kurulmuş olan Pisidia Antiocheia Kenti Yalvaç merkezinde yer almakta olup bugün ören yeri olarak halkın ziyaretine açık şekilde korunmaktadır. Sultan Dağları'nın eteklerinde konumlandırılmış olan bu kent en parlak dönemlerini ilkçağlarda yaşamıştır. "Anthios" olarak adlandırılan vadinin üzerinde olan kentin karstik yüzey şekillerinin oluşturduğu bir manzarası vardır (Kilinç vd., 2019: 205). Bu kentin başka bir önemli özelliği de dini açıdan hac yapılan bir şehir olmasıdır. Bunun sebebi ise; Hristiyanlığı yaymak için kayda değer çalışmaları olan Aziz Paul ilk vaazını bu kentte vermiş olmasıdır. Daha öncesinde düzenli olarak bu bölgeye seferler düzenlemiştir (Sargın, 2006: 7). Aziz Paul'un ilk vaazını burada vermesiyle Pisidia Hristiyan gezginler için ikinci hac merkezi konumu kazanmıştır (Kilinç vd., 2019: 205). Kentin plan tasarımı ızgara şeklindedir, caddelere

dik dar yollar oluşturulmuştur. Birbirine dik olan akslarla doğu-batı ve kuzey-güney arasında plan tasarımı gerçekleştirilmiş, ulaşım bu şekilde sağlanmıştır (Kilinç vd., 2019: 205).

Men Kutsal Alanı: Dünyada Ay Tanrısı konusunda yapılan araştırmaların genellikle kaynak noktası Pisidia Antik Kenti'dir. Bu kentte bulunan Men Kutsal Alanı Ay Tanrısı araştırmalarına ışık tutmuştur. Kökeni kesin olarak bilinmemekle beraber Mezopotamya'da ortaya çıktığı düşünülmektedir (Kilinç vd., 2019: 205). Antik kente uzaklığı yaklaşık 5 km'dir. Gemen korusunun içinde Anadolu'nun gizemli tanrılarında biri olan Men için yapılan tapınak kutsal alanın içinde, çevresinde başka yapılar organize edilerek yerleştirilmiştir. Bu yapılar stadion, başka bir tapınak, tören alanı, yemek yenilen andron adındaki bölüm gibi çeşitli mekânlardan oluşmaktadır. Bunun yanında hangi işlevde kullanıldığı tam olarak anlaşılamayan 20 farklı yapı daha vardır (Isparta Valiliği, 2010: 320). Bu dini alan Hristiyanlık dönemine kadar baştanrı olan Men adına kurulmuş bir şehirdir ve dinsel merkez özelliği olup da şehirleşen tek yerleşimdir. Men'in tasvir edilme biçimi omuzlarının üstünde iki yana açılan, neolitik devirin sonlarına dek görülmüş olan mistik semboller içeren boynuz biçiminde hilal şeklindedir. Giydiği kıyafetlerin betimlemesi ise; Frig külahına benzer bir külah giyen ve üzerinde kemerli bir tunika olan genç bir erkek şeklindedir. Tanrı mistik doğa olaylarını açıklamaya çalışan Mithras, Attis gibi tanrıların betimlemeleriyle uyushmaktadır (Çomak, 2013: 65).

Fotoğraf 13-14. Pisidya Antik Kenti, Men Kutsal Alanı (Yazarlar Arşivi)

4.1.3. Geleneksel Anadolu Evleri

Yalvaç ilçesindeki yerleşim tarihi eski tarihlere dayanmaktadır. Osmanlı döneminden kalan yapılarıyla ve kültürel mirasıyla Isparta için özel bir konum arz etmektedir (Yeğin, 2019: 576). Geleneksel Anadolu evleri ilçede çokça geniş alana yayılmış durumdadır. Bu evler iç avlulu, sokağa kapalı yüksek duvarlarla çevrelenmiş, tek ya da iki katlı evlerdir. Yalvaç'taki geleneksel Anadolu evleri genellikle tescilli yapılardır, bu yapıları daha çok Salur, Sofular, Pazaryukarı, Çarşı, Kaş, Müderris gibi mahallelerde görebilmek

mümkündür (Yeğın, 2019: 576). Evler, bölgede kolaylıkla ulaşılabilen malzeme olan kerpiç ve ahşaptan inşa edilmiştir. Zemin katın tamamı olmasa da belli kota kadar taş malzeme kullanılmış, avlu ve ara mekânlar döşemesinde daha çok volkanik özellik taşıyan sille taşı kullanılmıştır (Yeğın, 2019: 580). Kalın kerpiç duvarların sağlamlığını artırabilmek için belli aralıklarla ahşap hatıl ve dikmeler atılmıştır. Geleneksel Anadolu evleri genellikle iç avlulu, sokağa kapalı ve araya yüksek duvarlar çekilmiş, çoğunlukla kat sayısı az olarak inşa edilen yapılar olmuştur. İç mekânda “hanay” adı verilen sofaya odalar açılmaktadır. Bu hanaylar yapılarda “iç hanay” ve “dış hanay” olarak iki farklı şekilde görülmektedir. İç avlular genellikle bahçe olarak kullanılmıştır. Bahçeye bakan ve “hayat” adı verilen odaların açıldığı açık mekân oluşturulmuştur, buradan da merdivenle üst kata çıkarak hanaya ulaşım sağlanmıştır (Yeğın, 2019: 577). Yapılar geleneksel Türk evlerinin tipik örneklerindedir. Sokağa bakan cephesi genellikle cumbalıdır ya da cephede hareketin olmadığı yapılar da mevcuttur. Cephedeki bu hareketlilik oluşturulan üçgen alınlıklarla desteklenmiştir. Giriş kapısı, yörede tarım ve hayvancılıkla uğraşıldığına kanıt olarak gösterilebilecek şekilde geniş ölçülerle oluşturulmuştur. At arabası veya hayvanların bu kapıdan geçmesi ve iç avluda yer alan ahıra ulaşması sağlanır (Yeğın, 2019: 580).

Fotoğraf 15-17. İç Avlu, Bahçe, Cephe (Yazarlar Arşivi)

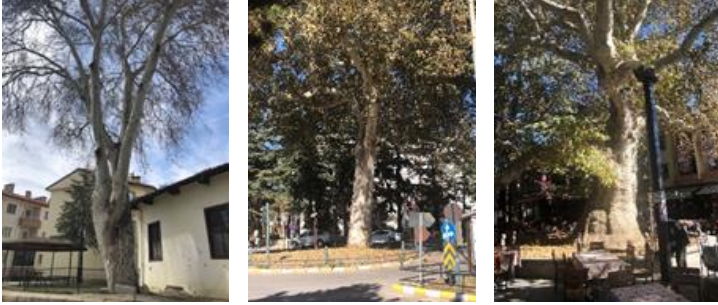
4.2. Özel Jeolojik Oluşumlar

Yalvaç bulunduğu konum itibarıyla Akdeniz bölgesinin kalkerli ve kumlu arazi yapısına sahiptir. Karst olayı aşınma ve birikme şeklinde olan çeşitleriyle kalkerin erimesi sonucu yerin alt tabakasına inmesi sonucu oluşumunu tanımlar (Sür, 1994: 1). Kalkerli arazide yer yer erime ve birikme şekilleri oluşabilmektedir. Bundan dolayı Yalvaç bölgesinde zengin bir akarsu sistemi olmasına rağmen akarsuların boyları kısadır. Çünkü kumlu ve kalkerli arazi yapısı akarsuların uzak mesafelere ulaşmasını engellemektedir.

4.3. Özel Bitki Türleri İçermesi

Yalvaç ilçesinde kültürel mirasa sahip çıkıldığının en iyi örneklerinden biri anıt ağaçlardır. Yalvaç ilçe merkezinde 3 adet anıt ağaç bulunmaktadır.

Derebağlar Mahallesinde bulunan anıt ağaçlardan biri mahalle meydanındaki mescidin yakınındadır. Yüksekliği takriben 15 metre civarı, genişliği de 8-10 metre arasındadır. “Küçük Çınar” olarak da adlandırılan diğer anıt ağaç Hükümet Caddesi’ndeki kavşağın orta noktasında bulunmaktadır. Diğer ağaçlara oranla daha küçük boyutlarda olan bu ağacın çevresi 4.50 metredir ve yüksekliği 10-12 metre arasındadır. Son olarak da ilçe merkezi olan ve “Çınar Meydanı” olarak adlandırılan alanda ilçenin en yaşlı anıt ağacı bulunmaktadır. “Doğu Çınarı” olarak da adlandırılmaktadır. Ağacın yaşı 766’dır. Bölge adını bu çınar ağacından almıştır. Geçmiş yıllarda ağacın dallarının kırıldığı ve üç kişinin ölümüne sebebiyet verdiği bilinmektedir. Bundan dolayı kırılması muhtemel olan diğer dalları da belediye tarafından kesilmiştir. Ağacın yaşının fazla olmasıyla gövdesi de geniş olup 10.25 metredir. Takribi 16 metre yüksekliği vardır ve dallarının uzunluğu en az 7.50 metre en çok 16 metre arasında değişmektedir (Isparta Valiliği, 2010: 302).

Fotoğraf 18-20. Çınar Ağacı, Küçük Çınar, Büyük (Doğu) Çınar (Yazarlar Arşivi)

4.4. Kaybolmaya Yüz Tutan Değerler

Anadolu’nun fethedildiği dönemde, Türklerin Anadolu şehirlerine yerleşmeye başlamasıyla birlikte ticaret ve tüccarlık da yaygınlık kazanmıştır. Geçimini sağlamak amaçlı çeşitli meslekler edinilmiş, bu meslekler Selçukluların Anadolu’ya yerleştiği dönem kadar eski meslekler olmuşlardır. Kırsal kesimdeki iş imkânlarının kısıtlı olmasından kaynaklı ilçe merkezine göçler olmuş ve ilçe merkezinde at arabası yapımıcılığı, semercilik, halıcılık, doku-macılık, oyacılık, keçecilik, saraciye, nalbantlık gibi mesleklerle ilgilenilmiştir. Bu meslekler Yalvaç ve çevresindeki mevcut mesleklerden bazılarıdır (Çetin, 2003: 18). Günümüzde bu mesleklerle ilgilenen meslek erbaplarının sayısı oldukça azdır. Bakırcılık ve kalaycılık meslekleri gelişen teknolojiyle birlikte günümüz şartlarına uyum sağlayamayarak yok olmuştur (URL-14).

Dericilik: Bölgedeki tabakhane ismi verilen küçük dükkânlarda yapılan bu meslek günümüzde varlığını sürdürmektedir. Önceleri ilkel yöntemlerle yapılmış ve gön, vidala, kösele gibi eşyalar hazırlanmıştır (URL-13). Yalvaç ilçesinde köklü bir tarihe sahip mesleklerden biri olan dericilik, günümüzde 4 meslek erbabı tarafından temsil edilmektedir. Daha çok takı yapımı, küçük kişisel eşyaların yapımında (cüzdan, anahtarlık vb.) tercih edilen bir meslek halindedir. Pamuk üreticileri tarafından kullanılan çırçır topu, derinin kullanılmayan kısımlarından yapılmaktadır. Dericilik mesleğiyle uğraşan kişiler çırçır topu üreterek şehir dışına satıp mesleği farklı fonksiyonuyla değerlendirmeye çalışmaktadırlar (URL-14). Kösele, vidala, gön gibi işlenmiş ürünler mahalle dükkânlarında satılabiliyorken aynı zamanda ihraç da edilmektedir (URL-13). Günümüzde mesleği yaşatmakta olan 4 meslek erbabı Selçuklular ya da Osmanlılar devrine ait motiflerle tarihi değerleri deriye yansıtıp, bunu pazarlama düşüncesindedirler. Sıcak-soğuk baskılama yöntemiyle deriye bu motifleri işleyip kesme, boyama gibi işlemleri de gerçekleştirerek deri kullanıma hazır hale getirilmektedir (URL-14).

Semercilik: Türklerin Anadolu'ya yerleşmeye başlamasıyla, Yalvaç bölgesinde gelişen mesleklerden biri de semercilik olmuştur. Semercilik ustası olarak o dönemlerde Yusufi Palandız ismi zikredilir. Semer, daha çok binek hayvanlarda yük aracı olarak kullanılır (Ölmez, 2008: 25). Bu mesleği yaşatmaya devam eden üç kişi kalmıştır, bu ustalar da semerciliği faal olarak yürütememektedirler. Semer daha çok turistik bölgeler için minyatür ürünler olarak üretilip pazarlanmaktadır. Malzeme olarak ceviz ağacı, keçi derisinden üretilen sehtiyen, sicim, keçe gibi çeşitli ürünler kullanılır (URL-14). Gelişen ve değişen dünyada bu meslek yok olmakla karşı karşıya gelmiştir, mesleği yapan ustalar ve yetkili kurumlarca korunmaya çalışılarak, unutulmasının önüne geçilmesi istenmektedir (URL-9).

At Arabası Yapımcılığı: Yalvaç'ta at arabası yapımının ne zamandan beri yapıldığı belli değildir ancak Cumhuriyet'in kurulduğu dönemlerde at arabası, tatar arabası gibi araçların yapıldığı literatüre geçmiştir (URL-14). At arabası artık ilgi görmeyen bir meslek haline geldiği için minyatür at arabaları yapıp turistik amaçla satışı yapılmaktadır. Bu imalatı yapan iki meslek erbabı kalmıştır. Minyatür at arabaları aynı zamanda benzer amaçla otel, bahçe gibi çeşitli alanlarda dekoratif ürün olarak sergilenmektedir. Yaylı at arabacılığı yapımı günümüzde korunmaya ve desteklenmeye çalışılmaktadır (Ölmez, 2008: 25).

Saraciye: Selçuklular döneminden gelen bu mesleğin ustası olarak Uğurlu Abbas ismi anılmaktadır. Günümüzde bu işle uğraşan dört usta kal-

miştir. Konya'nın Akşehir İlçesinde öğrenilip Yalvaç'a getirilen bu iş kolu 1950'li yıllarda faaliyete başlamıştır. Saraciye, at, eşek, koşum takımlarının yanı sıra, yular, tasma denilen ve deri ürünü olan eşyalarını kapsar (Ölmez, 2008: 24-25). Bu meslekte pense, makas, kerpeten, tiğ, yanık yağı, gön, dökme tokalar gibi çeşitli malzemeler kullanılmaktadır. Genellikle binek hayvanlarına yönelik ürünler üretilmektedir ve yakın çevredeki illere satılmaktadır. Her usta kendi kalıbını oluşturmaktadır. Her geçen gün azalmakta olan bu mesleğin erbapları, günümüzde birkaç kişiyle sınırlı kalmıştır (URL-14).

Demircilik: Sıcak demircilik mesleği Selçukluların Yalvaç'ı fethetmesinden itibaren bu bölgede süregelen bir meslektir. Bu mesleği yapan ustalardan üçü Isparta'da geri kalan ikisi Yalvaç'ta mesleğini icra etmeye devam etmektedir (URL-14). Sıcak demircilik tabirinden de anlaşılacağı üzere demir öncelikle fırınlanır, daha sonra sert cisimlerle şekil verme işlemi yapılır. Demirden imal edilen tarım aletleri, pulluk, tırmık, ev araçları, nacak, keser, çapa, bel küreği gibi ürünler bölgenin yakın çevrelerine satılmaktadır (Ölmez,2008: 25). Yalvaç'ta demircilik mesleği ve bu mesleği yapanlar korumaya altına alınmamıştır (Kaya,2017: 63).

Keçecilik: Demircilik mesleğiyle benzer tarihe sahip keçecilik, Anadolu'ya yapılan göçlerle birlikte Yalvaç'a yerleşimin başlamasından bu yana süregelen bir meslek olmuştur. Özgün yerel özelliklerini taşımaya devam etmiştir. Isparta ilinde bu mesleğin yapıldığı tek yer Yalvaç ilçesidir (URL-14). Günümüzde bu meslekle uğraşan Yalvaç'taki tek kişi Gencer Kondal'dır. Kondal, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Taşıyıcısı unvanını 2011 yılında almıştır (Kılıç Karatay, 2019: 168). Keçeden çeşitli giyim eşyaları ya da süs eşyaları imal edilmektedir. Kullanılan araçlar yay ve kiriş, tokmak, kalıp, sakçı, tokaç, terazi, bıçak, süpürge, hallaç makinesi, tepme makinesi, ocak ve su kabıdır (Ölmez, 2008: 25). İlçeye gelen gezginler için minyatür keçeden ürünler yapılmaktadır. Bu uygulamada üçleme, dörtleme, ayı kulağı, koyungözü gibi motifler kullanılmış ve bu motifler genel olarak siyah, mavi ve kırmızı renklerle oluşturulmuştur. Geleneksel evlerden bir tanesi de bu mesleği tanıtmak ve hangi araç-gereçlerin kullanıldığını göstermek, keçeden yapılan uygulamaları sergilemek amacıyla "Keçe Evi" adı verilen bir mekan oluşturulmuştur (URL-14).

4.5. Çevredeki Yaşamdan Referans Almak

Yalvaç ilçesi 2012 yılında Cittaslow'a üye olmuştur. Cittaslow'un öncelikli amacı şehirlerin yöresel kimliklerini muhafaza etmeyi hedeflemektedir

(Çolak, 2019: 80). Yalvaç'ın Cittaslow seçilme kriterlerini taşıdığı görülmektedir. Geleneksel el sanatlarını yaşatmaya devam etmesi, geleneksel Anadolu evlerinin tescillenmesi ve restore edilerek halkın kullanımına sunulması, asırlık ağaçlar ve bu ağaçların çevresinde doğaya saygıyla devam eden yaşam bu kriterlerden bazılarıdır.

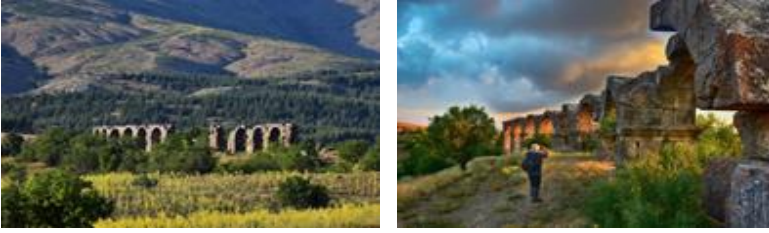
Yalvaç meydanını oluşturan Çınaraltı Meydanı, ismini yaklaşık 700 yaşında olan çınardan almıştır. Doğanın bir parçası olan Doğu Çınarı'nın çevresinde, bu ağaca saygıyla bir yaşam alanı oluşturulmuştur. Yakın çevresinde Devlethan Camisi, hamam, Hamidiye Camisi bulunmaktadır. İnsanların oturabileceği kahvehanelerle bütünlük sağlamış olan Çınaraltı Selçuklular Dönemi'nde de meydan olarak kullanılmış bir alandır. Dönemin yaşam biçimini ve yerleşim şeklini göstermesi bakımından önem arz etmektedir (URL-14).

Fotoğraf 21-22. Çınaraltı Meydanı (Yazarlar Arşivi)

Pisidia Antik Kenti Sultan Dağı'nın yamaçlarına kurulmuş, denizden 1236 metre yükseklikte olan bir arazidedir. Anthios adı verilen vadinin içerisinde yer alan kentin çevresinde surlar bulunmaktadır. Bu surlar kentin kuzeyindeki uç noktasından Anthios Vadisi'ne inerek bazı alanlarda yok olmakta, devam ettiği alanlardan da Hisar Tepesi eteklerine kadar ulaşmaktadır. Kent eğimli bir arazide olduğu için surlar doğal kayanın üzerine yapılmıştır (Kuter ve Erdoğan, 2006: 113-115).

Yüzyıllar önce inşa edilmiş bu şehrin çevresinde zamanla doğal peyzaj alanı oluşmuş ve çevreye uyum sağlayan bir oluşum gerçekleşmiştir. Karstik bir araziye sahip Yalvaç ilçesinin Pisidia Antik Kenti'nden seyredilebilen vadi ve karstik alan manzaraları vardır. Kayaların üzerine inşa edilmiş bir alan olmasıyla doğaya uyum çabası inşa edilme aşamasında dahi gözlenebilmektedir.

Fotoğraf 23-24. Pisidia Antik Kenti (URL-12).

Değerlendirme ve Sonuç

Yalvaç, geçmişten bu yana bu bölgede yaşamış olan birçok uygarlığın izlerini taşımaktadır. Geçirdiği değişimlerle ve dönemin şartlarının getirdiği özelliklerle hala geleneksel yaşam biçimini korumaya çalışmaktadır. Çevreye duyarlı ve saygılı yaşamı referans alan ilçe 2012 yılında Cittaslow listesine dâhil edilmiştir. Tarihe karışmakla karşı karşıya kalan geleneksel el sanatları, yüzlerce yıl korunmuştur. Çevresinde yaşamın devam ettiği anıt ağaçlar, antik dönemden Osmanlı'ya varan süreçte inşa edilmiş olan ve günümüzde ilçe merkezinde mevcut bulunan anıtlarla, tescilli ya da korunmaya değer geleneksel Anadolu evleriyle bir bütün oluşturan Yalvaç ilçesindeki bu kültürel peyzaj öğeleri oldukça önemlidir.

Tescilli kültürel peyzaj alanları listesine dâhil edilmesi amacıyla taşıdığı kültürel özellikler, arazi gezisi ve yerinde gözlem yöntemiyle desteklenmiştir. Gerekli literatür taramaları yapılarak kültürel peyzaj öğeleri sınıflandırılmış ve ilçe merkezinin dışında bulunan alanlar oluşturulan listeye dahil edilmemiştir. Şekil 2'de listeye dâhil edilmiş olan anıtlar, arkeolojik sitler ve geleneksel Anadolu evleri konumlandırılmıştır. İlçe merkezinin dışında kalan, kültürel peyzaj öğelerine dâhil edilebilecek olan fosil buluntuları ve kaya mezarları vardır. Fosil buluntuları Yalvaç ilçesine 17 km uzaklıktaki Tokmacık Köyü'nde yer almaktadır. Bu köyün 2 km doğusunda bulunan kazı alanında bir memeli faunasına rastlanmıştır. Bu faunada at, fil, gergedan, zürafa fosilleri bulunmaktadır. Kaya mezarları ise, Eğirdir Gölü'nün kuzeyinden Hoyran Gölü'ne inen yamaçta bulunmaktadır. Pisidya'daki yerleşimden önce yapılmış olabileceği düşünülmektedir. Bu mezarlar Anadolu'daki benzerleri arasında önem arz etmektedir. Yalvaç ilçe merkezinde bulunmayan ama kendi içinde kültürel peyzaj alanı oluşturan bir diğer alan da Hoyran Gölü ve çevresidir. Yalvaç'ın Taşevi ve Tırtar köylerine kıyısı olan bu gölün içerisinde kaya mezarları ve Limenia Ada'sı konumlanmıştır. Kendi içerisinde taşınmaz kültür varlığı olan kaya mezarlarını ve doğal kültürel varlık olan

Limenia Ada'sını barındıran Hoyran Gölü kültürel peyzaj alanı oluşturmaktadır.

Türkiye'de tescilli kültürel peyzaj listesinde Hevsel Bahçeleri ve Diyarbakır Surları, Bergama Çok Katmanlı Peyzaj Alanı vardır. Bu listeye dâhil edilebilecek ülkemizde farklı örnekler de mevcuttur. Anadolu toprakları birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır ve geçmişten günümüze devam ettirilen geleneksel yaşam biçimleri doğaya ve tarihe saygının göstergesidir. Yalvaç ilçesinde bu yaşama örnek oluşturabilecek özellikler ve öğeler bu çalışmada ortaya konulmuştur. İlçedeki kültürel peyzajın korunması için yerel yönetimlerin altyapı, kent planlaması, ulaşım, turizm ve rekreasyon vb. konularda üstüne görev düşmektedir. Aynı zamanda yerel halkın bilinçlendirilmesiyle birlikte doğal ve kültürel mirasın korunmasına yönelik teşvik edilmesi gerekmektedir. Yerel halkın bilinçlendirilmesinin yanı sıra peyzaj alanında uzmanlardan da destek alarak kültürel peyzajın korunması ve yaşatılmaya devam etmesi için çalışmalar yapılması birincil görevlerden biridir. Bu peyzaj alanlarının korunmasının ve yaşatılmasının aynı zamanda insan yaşamının refah düzeyini artırdığı bilinmesi gereken özelliklerdendir. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi'nde peyzajın; kültürel, ekonomik, çevresel ve sosyal alanlarda kamu yararı taşıdığı; ekonomik faaliyetler için uygun ve korunması, yönetimi ve planlaması iş olanakları yaratmasına katkı sağlayabilecek önemli bir kaynak oluşturduğundan bahsedilmiştir. İlçede tescillenmiş geleneksel Anadolu evlerinden bazıları butik otel, restoran, keçe evi gibi işlevlerle kullanılmakta; Pisidya Antik Kenti ikinci hac merkezi olarak yabancı turistler tarafından ziyaret edilmektedir. Çınaraltı Meydanı'nda tarihi dokuya uygun mekân organizasyonunda düzenlemeler yapılması odak nokta olarak bu meydanın sürdürülebilirliğini sağlayacaktır. Bu meydanın aktif kullanımı kahvehaneler olarak sürdürülmektedir. Yeni verilecek bir işlev, tarihi Çınaraltı Meydanı'nı daha çekici kılacak ve birincil toplanma alanı burası olacaktır. Anıt yapılarla gerekli bakım ve onarım işlemlerini düzenli takip etmek ve kültürel peyzaj öğeleri için turizmle desteklenen bir kültür rotası belirlenmesi uygulanabilecek maddelerden biridir. Bu rotanın turizme ve kültürel peyzaj öğelerinin tanıtımına katkı sağlamasının yanı sıra plansız yapılan turizmin kötü etkileri de olabilmektedir. Bu sebeple yapılacak turizm eylem planıyla birlikte kültürel peyzaj alanları kullanılmaya devam edilirken korunmaya da devam edilmesi birincil hedef olacaktır. Unutulmaya yüz tutmuş el sanatları için yerel halkın bilinçlendirilmesi ve mesleğe teşvik edilmesi açısından geleneksel Anadolu evlerinden bir kısmının mekânsal anlamda düzenlenerek kurslar ve sergi evleri olarak kullanımının sağlan-

ması da bir diğer seçenek olarak değerlendirilebilir. Bu sanatlar, yöre halkı için iş kolu oluşturabileceği gibi dışarıya göçü de azaltmış olacaktır. Bu bağlamda kamu kuruluşları tarafından geleneksel el sanatlarını yaşatma projesi teşvik programları hazırlanabilir. Yalvaç ilçesinin kültürel peyzaj öğelerinin korunması ve sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için Alan Yönetim Planı hazırlanması atılacak adımlardan biridir. Cittaslow listesine alınan Yalvaç ilçesinin Dünya Tescilli Kültürel Peyzajı Listesi'ne alınması istenmesi kapsamında kaymakamlık, belediye, üniversite, sivil toplum kuruluşları ve yöre halkı iş birliği içerisinde çalışmalar yapmalıdır.

Kaynakça

- Arı, Yılmaz ve Köse, Abdullah (2005). “İnsan-Çevre Etkileşimini Yorumlamada Yeni Bir Alternatif: Kültürel Coğrafya”. *Ulusal Coğrafya Kongresi 2005-Prof. Dr. İsmail Yalçınlar Anısına*-. İstanbul: Türk Coğrafya Kurumu Yayınları, 51-59.
- Çetin, Turhan (2003). Yalvaç Şehrinde Nüfus Hareketleri. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2): 1-22.
- Çetin, Turhan (2010). “Cumalıkızık Köyünde Kültürel Miras ve Turizm Algısı”. *Milli Folklor*, 87: 181-190.
- Çolak, Elif Cemre (2019). “Yalvaç’ın Cittaslow Kriterleri Kapsamında Değerlendirilmesi”. *Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1): 89-107.
- Çomak, Özgür (2013). “Yalvaç Tarihi ve Kültürel Zenginlikleri”. *Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi*, 1(3): 63-67.
- Hürmüzlü, Bilge vd. (ed.) (2019). *Antik Dönemden Günümüze Isparta'nın Kültürel Mirası*. Ankara: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Isparta Valiliği (2010). *Isparta Kültür Envanteri 2*. Isparta: İl Kültür Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Karaman, Durmuş (1991). *Dünden Bugüne Yalvaç Tarihi*. Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılıç Karatay, Semra (2019). “Yalvaç Keçe Sanatının Günümüzdeki Durumu”. *Aksaray Üniversitesi GSF Sanat Dergisi*, 34: 167-173.
- Kaya, Nurullah Samet (2017). *Somut ve Somut Olmayan Kültürel Mirasın Yalvaç Hisarardı Köyü Üzerinden İncelenmesi ve Koruma Önerilerinin Geliştirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Kilinç, Olcay vd. (2019). “Sakin Şehir, İnanç ve Turizm Üçgeni: Yalvaç İlçesi'nin Turizm Potansiyeline Yönelik Swot Analizi”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(2): 199-213.
- Kıvrak, Emire Tuğçe (2011). *Beykoz-Polonezköy'ün Kültürel Peyzaj Analizi ve Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Köstüklü, Nuri (1993). *Yalvaç Tarihi Üzerine Araştırmalar*. Ankara: Yalvaç Belediyesi Kültür Yayınları.
- Kuter, Nazan ve Erdoğan, Elmas (2006). “Yalvaç, Pisidia Antiocheia Antik Kenti ve Çevresinin Peyzaj Özellikleri ve Turizm Açısından Değerlendirilmesi”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 7(1): 111-123.
- Madran, Emre ve Özgönül, Nimet (2005). *Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması*. İstanbul: Mimarlar Odası Yayını.
- Ölmez, Filiz Nurhan (2008). “Kültür Mirası Olarak Isparta El Sanatları”. *Ziraat Mühendisliği Dergisi*, 351: 20-27.
- Özmen, Şule Yüksel vd. (2017). “Sakin Şehir Yalvaç Örneğinde Sürdürülebilirlik, Sakin Şehirler ve Toplumsal Katılım”. *Academia Journal of Social Science*, 31: 140-158.
- Richards, Greg (2001). “The Development of Cultural Tourism in Europe”. *Cultural Attractions and European Tourism*. Ed. Greg Richards. Wallingford Oxon: CABI Publishing, 3-30.
- Sargın, Sevil (2006). “Yalvaç'ta İnanç Turizmi”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2): 1-18.
- Sür, Ayhan (1994) . “Karstik Yerşekilleri ve Türkiye'den Örnekler”. *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 3: 1-28.
- Şimşek Tolacı, Seda ve Karagöz, Mehmet Ali (2020). “Endüstri Mirası Onarım Önerisi: Isparta/Yalvaç Birlik ve Fil Tuğla-Kiremit Fabrika Bacaları”. *Akdeniz Sanat Dergisi*, 14(25): 45-70.
- URL-1: “Milletlerarası Sözleşme, Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin Onaylanması Hakkında Karar”. T.C. Resmi Gazete (5908, 27 Temmuz 2003). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/07/20030727.htm>. (Erişim: 25.12.2021).
- URL-2: <https://blog.biletall.com/afganistanda-gezilecek-yerler> (Erişim: 25.12.2021).

- URL-3: <https://www.kapadokyadayim.com/goreme-gezilecek-yerler> (Erişim: 26.12.2021).
- URL-4: <https://www.gogusgeren.com.tr/turlar/mardin-midyat-zerzevan-kalesi-killit-koyu-gobeklitepe.html> (Erişim: 26.12.2021).
- URL-5: <https://isparta.ktb.gov.tr/TR-165541/yalvac.html> (Erişim: 10.12.2021).
- URL-6: TÜİK, 2021. Türkiye İstatistik Kurumu. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500> (Erişim: 26.12.2021).
- URL-7: <https://cittaslowturkiye.org/uyelik-sureci-ve-kriterler/> (Erişim: 30.01.2022).
- URL-8: <https://www.yalvac.bel.tr/tarihce> (Erişim: 13.12.2021).
- URL-9: <http://www.yalvac.gov.tr/tarihce> (Erişim: 12.12.2021).
- URL-10: TDK. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 10.04.2022).
- URL-11: <https://yandex.com.tr/harita/104647/yalvac/?ll=31.178853%2C38.295469&z=13> (Erişim Tarihi: 12.12.2021).
- URL-12: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/isparta/gezilecekyer/> (Erişim: 12.12.2021).
- URL-13: “Yalvaç Koruma Alanları 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı ve 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planı Değişikliği Araştırma Raporu”. <http://www.yalvac.bel.tr/images/upload/150960895859facdf377bf.pdf> (Erişim: 12.12.2021).
- URL-14. <https://cittaslowturkiye.org/cittaslow-yalvac/> (Erişim: 12.12.2021).
- URL-15: “Kültür, Sanat ve Peyzaj”. <https://acikders.ankara.edu.tr/course/view.php?id=618> (Erişim: 02.11.2021).
- Wallach, Bret (2005). *Understanding the Cultural Landscape*. New York: The Guilford Publications.
- Yeğın, Mustafa (2019). “Geleneksel Yalvaç Evlerinde Ahşap Konut Sistemi”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(66): 575-587.

“COPE–Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

Katkı Oranı Beyanı: Birinci yazar literatür ve analiz aşamalarında; ikinci yazar tartışma bölümünün zenginleştirilmesi ve makalenin genel düzenlenmesinde katkıda bulunmuştur.

The following statements are made in the framework of “COPE–Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: *Ethics committee approval is not required for this study.*

Declaration of Conflicting Interests: *The authors have no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.*

Author–Contributions Statement: *The first author is in the literature and analysis stages; the second author contributed to enriching the discussion section and general editing of the article.*